

Gwara naszego regionu

Opracowała Janina Sierszula

Język polski dzieli się na język ogólnopolski i na dialekty.

- **Język ogólnopolski** to język urzędowy, którym posługuje się większość Polaków.

Nazywany jest również językiem literackim.

Dialekt to odmiana języka narodowego.

Jest to mowa ludności zamieszkującej
większy region.

Wyróżnia się pięć głównych polskich
dialektów:

kaszubski, mazowiecki, wielkopolski,
małopolski i śląski.

Zasięg dialektów w granicach Polski

(wg Urbańczyka)

http://pl.wikipedia.org/wiki/Dialekt_wielkopolski

Gwara to odmiana terytorialna języka mówionego ludności zamieszkującej mniejsze obszary (kilka wsi lub kilku miast).

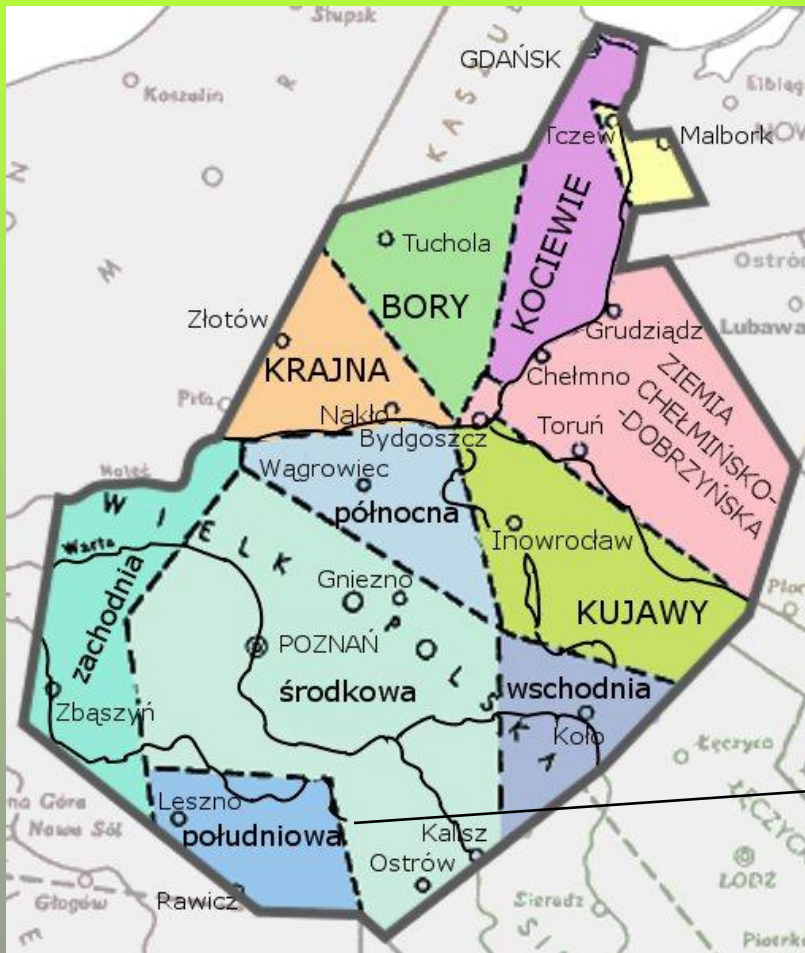
Dialekty i gwary charakteryzują się odmienną artykulacją, formami gramatycznymi i nazewnictwem.

Terminy gwara i dialekt są często używane wymiennie.

Regiony gwarowe w Wielkopolsce

http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=839&Itemid=112

Obszar Koźmina i okolic znajduje się na styku dwóch regionów gwarowych – Wielkopolski południowej i Wielkopolski środkowej.

Koźmin
Wielkopolski

Koźmin Wielkopolski

Co miało wpływ na kształtowanie się gwary regionu:

- położenie geograficzne,
- burzliwe dzieje historyczne,
- migracje ludności.

- W XVIII wieku Koźmin dzielił się na Koźmin Wielki, Nowy i Niemiecki. Niemieccy kolonizatorzy zamieszkiwali tereny obecnego Zielonego Rynku. W czasie zaborów w urzędach i szkołach obowiązywał język niemiecki. Polacy i Niemcy żyli obok siebie. Wiele zapożyczeń wyrazowych zostało przejętych z języka niemieckiego.
- Oprócz osadników niemieckiej narodowości w Koźminie i jego okolicach mieszkali ludzie, którzy wcześniej żyli w innych rejonach Polski. Oni również „przywozili” swoją mowę.
- Mowa regionu wzbogacana była także przez wyrazy pochodzące z gwar regionów pogranicza Wielkopolski
- W gwarze regionu zachowało się wiele archaizmów czyli słów dawnej polszczyzny, które w innych regionach zostały zapomniane.

Charakterystyczne cechy wymowy regionalnej

Labializacja

- spółgłoska „ł” dodana do samogłoski „o”
owca - łowca

- samogłoska „o” zastąpiona samogłoską „e”
okno - łekno

koza - kłęza

kościóły – kłęścióły

- zamiana „o” na „y” przed „n”
konie - kłynie

Zwężanie samogłosek

- zwężenie „o” i wymiana na „u” przed spółgłoskami „m” i „n”

dom – dum

- zwężenie „ó” do „y” i labializacja
łóżko – łyżko

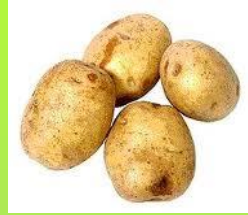

- zmiana barwy samogłoski „a” na „o”
kwiat - kwiot

Nazewnictwo

ziemniaki - pyry

świętojanki – porzeczki

flaszka

wiadro - wymborek

Wyrazy zapożyczone z języka niemieckiego

- taboret

ryczka

- szneki z glancem

drożdżówka z lukrem

- tytka

torebka papierowa

- plyndze

placki ziemniaczane

- bana

pociąg

Wyrazy pochodzące z gwar regionów pogranicza Wielkopolski np., Śląska

- chabas

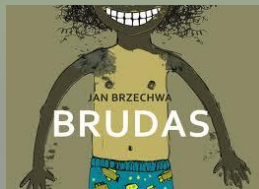
mięso

- luńt

np. kawał kielbasy

- fleja

Archaizmy

- akuraty - dokładny
- skopowina - mięso z konia
- zadziać - założyć np. płaszcz

Odmiana czasowników

- bierzemy – bieremy

- idziemy – idymy

- jedziemy – jadymy

Opracowano na podstawie:

- Gwara [online]. [dostęp 18 listopada 2012]. Dostępny w: regionwielkopolska.pl/kultura-ludowa/gwara/gwara-1464.html
- Gwara poznańska [online]. [dostęp 21 listopada 2012]. Dostępny w: http://www.zgapa.pl/zgapedia/Gwara_pozna%C5%84ska.html
- Karaś H.: Charakterystyka dialektu wielkopolskiego [online]. [dostęp 21 marca 2012]. Dostępny w http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=839&Itemid=112
- Karaś H.: Typy i przykłady regionalizmów [online]. [dostęp 22 listopada 2012]. Dostępny w: http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=56
- Koźmin Wielkopolski – Nasza Mała Ojczyzna. Red. M. Pietrowski. KoźminWlkp. *Samorząd Miasta i Gminy Koźmin Wlkp.* 2000. S. 258
- Monografia Koźmina Wielkopolskiego i okolic. Red. M. Pietrowski, A. Wędzki. Koźmin Wlkp.. *Wydawnictwo Vigen.* 2006. s. 17 – 176. ISBN 10: 83-88821-03-2, ISBN 13:978-83-88821-03-5
- Nowa encyklopedia powszechna PWN. T. 3. Warszawa. *Wydawnictwo Naukowe PWN.* 1995 ISBN 83-01-11097-X . s. 72 – 73, 393, 671
- Piętka J.: Gwara Ziemi Jarocińskiej. Jarocin. *Pati. cop.* 2001. ISBN [brak]
- Rzecz o wybitnych ludziach kulturze ludowej i turystyce Wielkopolski. W: Wielkopolska nasza kraina. T. 3 Red. W. Łęcki. . Poznań: *Wydawnictwo Kurpisz.* 2004. ISBN 83-89738-12-0, s. 107 -111